AINA DĀLMANE

**SAVA CEĻA GĀJĒJA: AKADĒMIKEI, MEDICĪNAS
HABILITĒTAI DOKTOREI
PROFESOREI VERAI RUDZĪTEI – 70**

Vera Rudzīte dzimusi 8. decembrī – Ziemassvētku un Jaungada gaidīšanas laikā. Iespējams, tas iespaidoja Veras raksturu un virzīja viņu skaistā, trauksmainā, darbīgā un labestīgā dzīvē. Saknes šai dzīvei ir Veras vecāku darba tikums. Tēva Kārļa Rudzīša dzimtā puse bija Stienes pagasts Vidzemē, bet māte Olga dzimusi Zemgalē, Pēternieku pagastā. Pēc pirmā pasaules kara abi satikās Mārupē un jaunā ģimene sāka dzīvot Rīgā, Ģimnastikas ielas īres namā. Kā vairākums latviešu arī Veras vecāki domāja par savu zems stūrīti un māju. Šis sapnis piepildījās, un 1937. gadā septiņus gadus vecā Vera jau dzīvoja jaunajā, pašu celtajā mājā Kalvenes ielā. Šī māja Vērai ir tēva un mātes darba piemiņa. Ap māju ir skaists dārzs ar dažādiem reti augiem, ko Vera pārvedusi no tāliem un tuviem ceļojumiem; dārzā aug pat ēdelveisi.

Vera Rudzīte bija centīga skolniece. Viņa ļoti mīlēja grāmatas un bija zinātkāra meitene. Viņas apkārtnē ne visi bērni mācījās tikpat daudz un tikpat labi kā Vera. Viens otrs Veras mācīšanos pārprata, jo nesaprata viņas būtību. Pārdaugavas nomalē Vera redzēja daudzu cilvēku raizes un ciešanas, un viņai gribējās šiem cilvēkiem palīdzēt. Tādēļ Vera, kas bija ar Zelta medaļu beigusi Rīgas pilsētas 3. ģimnāziju, iestājās Rīgas Medicīnas institūtā, ko beidza 1955. gadā ar izcilību. Jāatzīmē, ka visi Veras studiju grupas biedri – Jānis Ērenpreiss, Jānis Liepiņš, Gunārs Zakenfelds, Rūta Noriņa, Anita Krūmiņa (Caune), Rasma Dzelzīte (Vasiļjeva) – bija apdāvināti un gudri studenti. Studiju gadu vasarās viņi izstaigāja vai visu Latviju. Vasarā, pēc institūta beigšanas, viņi veselu nedēļu pārstaigāja Latgales ceļus un takas.

Vēl trešajā kursā, apguvusi farmakoloģiju un diagnostikas iemaņas, Vera sāka palīdzēt savas apkārtnes cilvēkiem, un turpina to darīt joprojām, tikai tagad aprūpējamo loks ir plašāks. Lai palīdzētu cilvēkiem, nepieciešamas plašas zināšanas. Vera to saprata un tāpēc no trešā kursa darbojās terapijas pulciņos. Vispirms diagnostikas pulciņā pie prof. Nikolaja Skujas, vēlāk fakultātes terapijas pulciņā pie Kristapa Rudzīša, kuru Vera uzskata par savu skolotāju (vienādi uzvārdi neliecina par radniecību).

Medicīnas doktore Vera Rudzīte 1985. gadā

Pirmo ārsta darba gadu Vera pavadīja Smiltenes slimnīcā un Vāles lauku slimnīcā. Bet jau 1956. gadā viņa atgriezās Rīgā un kļuva par Latvijas Eksperimentālās un klīniskās medicīnas institūta zinātnisko līdzstrādnieci.

Zinātniskais darbs ir nemītīga kalnā kāpšana. Vera šajā ceļā ir sasniegusi daudzas virsotnes: 1960. gadā aizstāvējusi medicīnas zinātņu kandidāta disertāciju, 1969. gadā – medicīnas zinātņu doktora disertāciju, publicējusi divas monogrāfijas, 139 zinātniskās publikācijas, saņēmusi trīs autorapliecības par diagnostikas un ārstēšanas metodēm utt.

Vera ir starptautiski atzīta zinātniece, guvusi daudzas starptautiskas atzinības. Tomēr visvairāk Veru saviļņo ģimnāzijas zelta medaļa, RMI diploms ar izcilību un Paula Stradiņa balva medicīnā. Vera nekad nav bijusi tikai kabineta zinātniece, viņa vienmēr bijusi saistīta ar klīniku. Vera ir izpētījusi, ka fiziskā slodze veselīgiem cilvēkiem paaugstina brīvā triptofāna līmeni asinīs un kinurenīna daudzumu urīnā, kuri izraisa imūnsistēmas aktivāciju, paaugstinot organisma pretestību pret infekcijas slimībām.

Triptofāns, tā metabolīti (kinurenīns un citi), kā arī vēl daži citi vielmaiņas starpprodukti (pteridīni) aktivē lipīdu maiņu. Tādēļ var mainīties šūnu membrānu caurlaidība un šūnu cikls, kā arī rasties holesterīna izgulsnēšanās un aterosklerozes attīstība. Farmakoloģisko preparātu radītais organisma B₆ vitamīna aktīvās formas trūkums un šo deficītu pavadošā hiperkinurenīnēmija veicina cīņu ar infekcijas ierosinātāju. Tomēr ilgstošs B₆ vitamīna aktīvās formas trūkums (10 gadu un ilgāk) izraisa orgānspecifisko šūnu bojāeju un jaunu, neatgriezenisku patoloģiju rašanos – sirds išēmisko slimību, aterosklerozi, mezangiāl-proliferatīvo glomerulonefrītu, tas var būt par vienu no pēkšņās nāves cēloņiem sirds apstāšanās dēļ.

Veraī, tāpat kā Albertam Einšteinam, zinātnē nav mazo un lielo darbu. 1999. gada 8. decembrī, jubilejas vakarā, Veru sveica viņas skolnieki, darba biedri un daudzi viņas nozīmīgā darba cienītāji. Medicīnas habilitētais doktors asociētais profesors Agris Martinsons jubilārei pateicās par prasīgumu un nesavtīgu atbalstu. Ar viņas palīdzību par medicīnas doktoriem kļuvušie Jānis Jirgenšons un Jānis Skārds, kā arī Linda Sosāre uzsvēra, ka godīgāku, patiesāku un labāku cilvēku par Veru Rudzīti viņi nepazīstot. Veras studiju biedrs Jānis Liepiņš pastāstīja par Veras studiju un darba gadiem, kuri noritējuši Jāņa redzeslokā, jo viņi abi dzīvo Pārdaugavā, netālu viens no otra.

Novēlam, lai sveicēju labie vārdi vēl ilgi silda Veras Rudzītes sirdi jaunajā tūkstošgadē un rosina viņas zinātniskās domas.

Veras Rudzītes nozīmīgākie un apjomīgākie darbi:

Perifēro asiņu un saistaudu formelementi un seruma olbaltumi pie ļaundabīgiem audzējiem (Klīniski un eksperimentāli pētījumi): Kandidāta disertācija. – Rīga, 1960. – 325 lpp.

Особенности обмена триптофана при патологии: Doktora disertācija. – Москва, 1969. – 444 с.

Триптофан (в норме и патологии). – Ленинград: Медицина, 1973. – 168 с.

Диабетогенные метаболиты триптофана как причина сахарной болезни. – Рига: Зинатне, 1981. – 84 с.

Choosing her Own Way – Professor Vera Rudzīte Academician, Habilitated Doctor of Medicine – is Celebrating her 70 the Anniversary (Summary)

By Aina Dālmāne

This is a short survey of the life and work of Vera Rudzīte – an internationally known scientist. Her first steps in science, two theses, monographies, a large number of publications in Latvian, Russian and English are mentioned. Her studies concern mostly triptophane and its metabolites (kinurenine et.al.), and their significance in the healthy and sick organism of man.

Aina Dālmāne, Dr. habil. med., profesore

LU Medicīnas fakultāte

Raiņa bulv. 19

Rīga, LV-1586

Latvija